

Codruța Maria ȘTIRBAN Marcel ȘTIRBAN

1948.

Momente pregătitoare. Episcopi sub urmărire

Biserica Română Unită a existat din anii 1697-1700 până în decembrie 1948; interzisă atunci, prin Decretul nr. 358, ea a revenit în „legalitate”, tot prin decret, în decembrie 1989. În răstimpul decembrie 1948–decembrie 1989, ea a funcționat clandestin, în condiții de ilegalitate.

Geografic, ea cuprindea centrul și nord-vestul României, începând cu părțile Brașovului și Făgărașului, până la cele ale Sătmăruului și Banatului, adică toată Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul. În București și în multe alte orașe din Vechiul Regat, Biserica Greco-Catolică a avut credincioși și preoți atât înainte, cât și – mai ales – după desăvârșirea unității politice și naționale a românilor. Sub raport instituțional, la nivel central a fost organizată ca mitropolie (1697), episcopie (1698-1853) și din nou mitropolie (1853-1948, 1990), având sediul la Alba-Iulia (1697-1717), la Făgăraș (1717-1737) și Blaj (1737-1948, 1990). La început, nu a avut episcopii sufragane. Ele s-au format treptat, mai întâi la Oradea (1777), apoi la Gherla și Lugoj (1853) și Baia Mare (1930). În 1932, episcopia de Gherla își mută sediul la Cluj, fiind cunoscută de atunci înainte sub numele de Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla.

Formarea Bisericii Greco-Catolice are loc ca urmare a trecerii ierarhiei ortodoxe române din centrul și nord-vestul Transilvaniei (mitropolit, cea mai mare parte a protopopilor și preoților), precum și a credincioșilor ortodocși din aceste locuri, aflați atunci în plin proces de calvinizare, la Biserica Catolică. Actele Unirii religioase – cum este cunoscută această acțiune – sînt legate de anii 1697-1700.

Motivația Unirii cu Biserica Romei este atât una de ordin religios, cât și de ordin național. Unirea cu Biserica Catolică trebuie privită ca un proces istoric, continuat în timp și cu consecințe pozitive pentru întreg neamul românesc. Biserica Greco-Catolică a fost, prin altarele și prin catedrele școlilor sale, oșcoală de ideal național, încadrată în lumea creștină a Occidentului european. Până la Unirea din 1918, ea a avut un drum comun, cu multe puncte de înfîlțire, cu Biserica soră, ortodoxă, din Transilvania.

Anii 1919-1948 înseamnă o altă etapă în istoria Bisericii Române Unite, cu probleme ce se înscriu – și nu din vina ei – pe un drum de pregătire și prevestire a dramei trăite în toamna anului 1948. Raporturile dintre cele două biserici naționale românești vor fi, în toată perioada interbelică, într-o continuă și progresivă degradare, începând de la urcarea în scaunul mitropolitan de la Sibiu a lui Nicolae Bălan. Sub același păstor al Mitropoliei Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal vor fi „rupte pecetele unirii”, în 1948, prin complicitate cu Biserica Ortodoxă moscovită și cu puterile politice de la Kremlin și București, și vor fi deschise, simultan, porțile închisorilor pentru ierarhii Bisericii Unite.

Drumul spre decretul 358 a fost marcat de câteva acțiuni semnificative. Ideea unificării celor două biserici românești din Ardeal a fost exprimată de Nicolae Bălan deja la instalarea sa ca mitropolit (de sărbătoarea Rusaliilor, 1920), acesta luîndu-și angajamentul, la Congresul biblic al preoțimii ortodoxe române din Ardeal (1921), de a nu „da odihnă oaselor noastre pînă ce nu vom fi iarăși una”. Aceeași idee revine în Cuvîntările sale din Senatul țării, cu ocazia discuției generale asupra Constituției (12 martie 1923), a dezbaterii asupra proiectului de lege a cultelor (27 martie 1928) și a discuției pentru ratificarea Concordatului (23 mai 1929). Instalarea puterii comuniste și sovietizarea țării îi creează mitropolitului Bălan și, din 1948, și noului patriarh Iustinian Marina, un prilej și mai nimerit de a relua lupta împotriva Bisericii Unite. Oamenii din apropierea lui Bălan spuneau informatorilor că nu era deosebit de încîntat de faptul că trebuie să-și realizeze visul cu ajutorul comunistilor, dar că era obligat să pornească la drum alături de ei. Avea, de altfel, de partea lui un patriarh chiar mai hotărît decît el să pună capăt „uniației” și, mai ales, avea de partea sa noua putere politică. Iată, cît se poate de succint, un calendar al acțiunilor duse din interiorul sau din afara țării împotriva Bisericii Unite: vizita la Moscova a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române (1945); vizita patriarhului moscovit *Alexei* în România (1947); apelurile lansate de mitropolitul Bălan (la Blaj, 15 mai 1948) și de către patriarhul Iustinian (București, 24 mai, 6 iunie 1948) pentru revenirea românilor uniți la ortodoxie; participarea unei delegații a BOR la Congresul panortodox de la Moscova (9-18 iulie 1948); denunțarea Concordatului cu Vaticanul (17 iulie 1948); decretul-lege pentru reforma învățămîntului și pentru noul regim al cultelor (3-4 august 1948); predica patriarhului Iustinian în Catedrala din Caransebeș (13 septembrie 1948); decretul din 17 septembrie care, invocînd o decizie a Consiliului de Miniștri, reduce numărul episcopilor uniți de la cinci la doi; un alt decret, din aceeași dată, care pune în retragere, din oficiu, pe episcopii români uniți de Oradea, Lugoj și Baia Mare: Valeriu Traian Frențiu, Ioan Bălan și Alexandru Rusu. Prin același decret au fost înlătunîți din funcțiile lor episcopul ortodox Eftrem Erăchescu, mitropolitul romano-catolic de București, Alexandru

Ciser, și episcopul de Timișoara – Augustin Paka. Au fost lăsați însă în funcțiile lor episcopul Iuliu Hossu, la Cluj, și episcopul Vasile Aftenie, vicarul mitropoliei de Blaj, la București. Episcopul Ioan Suci, administrator apostolic al întregii Provincii Mitropolitane, va fi demis printr-o decizie a Ministerului Culturii încă din 3 septembrie 1948, anulîndu-se astfel decizia de numire din februarie 1947.

Acțiunile sînt preluate și continuate în luna octombrie 1948 de către ierarhia BOR, sprijinită de organele politice și de ordine ale statului. La 1 octombrie 1948 are loc adunarea de la Cluj a celor 36 de preoți uniți care „hotărîsc” trecerea la ortodoxie; această hotărîre e sancționată de Patriarhia Ortodoxă Română prin Actul său sinodal din 3 octombrie; la 21 octombrie se organizează la Alba Iulia „manifestările” în cinstea revenirii la ortodoxie.

Replica întregului episcopat român unit, a celui romano-catolic și a nunțiatului a fost promptă și hotărîtă: o scrisoare, din ajunul „consfățuirii” de la Cluj, adresată preoților de episcopul Iuliu Hossu, un decret de excomunicare a preoților care au luat parte la cea „consfățuire”, emis de același episcop, o notă verbală de protest adresată de nunțul apostolic, Mons. Patrick O'Hara, ministrului Afacerilor Străine, memoriile din 7 oct. adresate prezidiului Republicii din partea episcopilor greco-catolici și, în numele întregului episcopat catolic, șefedintelui de guvern; pastoralele episcopului Iuliu Hossu din 25 oct.

Sfîrșitul lui octombrie 1948 înseamnă ultimele zile de libertate ale episcopilor uniți. Arestarea lor s-a făcut la date diferite, dar foarte apropiate: 27 oct. – episcopul Ioan Suci, 28 oct. – episcopii Iuliu Hossu și Vasile Aftenie, 29 oct. – episcopii Alexandru Rusu și Ioan Bălan. Cu toții au fost duși la Mănăstirea Dragoslavele.

În catedralele unite vor intra, călcînd pe flori și covoare, mitropoliții Bisericii surori din Transilvania: la 31 oct., mitropolitul Bălan oficiază în Catedrala Blajului; în aceeași zi, episcopul ortodox de Oradea, Nicolae Popovici, face același lucru în Catedrala greco-catolică de acolo, iar la 16 nov. – în cea din Baia Mare. La Cluj, episcopul Nicolae Colan intră în Catedrala uniților la 21 nov.

Pentru a reface măcar ceva din atmosfera acelor vremuri și pentru a evidenția modul de acțiune, mîină în mîină, al statului și BOR, vom recurge la cîteva mărturii de epocă, din cele adunate chiar de stăpînirea comunistă prin uneltele ei.

Desen după o imagine apărută în săptămînalul american Time, 10 aprilie 1989

*

Iată, mai întîi, cîteva titluri ale notelor informative privitoare la Vatican și la Biserica Catolică și Greco-Catolică: *Vaticanul și momentul actual* (20 mai 1947); *Probleme și orientări ale politicii Sf. Scaun în momentul actual* (17 iunie 1947); *Precocupările catolicismului în Apus* (14 august 1947); *Cultură catolică și greco-catolică se manifestă ostil democrației* (8 decembrie 1947); Mesajul Papei Pius XII în ajunul Crăciunului, înregistrat de către organele de informare: *Buletinul radio-ascultare* (decembrie 1947); *Atitudinea Vaticanului față de ortodoxie în ultimii trezeci de ani. Rezumat* (iulie 1948); *Concordatul și Concordatele ca pacte, tratate sau convenții internaționale* (probabil iulie 1948, înainte de denunțarea Concordatului – 17 iulie). Rapoartele și notele sînt pline de obișnuitele acuze, prezente și în presa vremii, la adresa Vaticanului și a Statelor Unite, ele subliniind anticomunismul categoric al lui Pius al XII-lea, cît și al Vaticanului și al întregii Bisericii catolice. Iată cîteva extrase semnificative: „Convîngerea ce domină în cercurile eclesiastice din Roma” – la 20 mai 1947 – „este aceea a unui inevitabil război între anglo-saxoni și ruși. Unii susțin că acest conflict este iminent, în timp ce alții înclină să creadă că ruptura definitivă nu se va produce înainte de 4-5 ani. Sunt și din aceia, al căror număr nu este indiferent, care afirmă că o schimbare spre dreapta în Uniunea Sovietică este inevitabilă, în vreme ce în America se va produce un fenomen de stînga... În ansamblul lor, toți prelații, cu foarte puține excepții, sînt convingeți de un război, mai mult ori mai puțin apropiat. Din aceste motive Sf. Scaun se străduiește ca să prepare terenul pentru marea luptă de care va depinde” – consideră informatorul – „în-săși existența Bisericii, în forma în care se găsește astăzi... Nu există nici o altă alternativă: ori comunism, ori anticomunism. Celelalte deosebiri dispar față de acest postulat valabil pentru toți creștinii, indiferent de specificul credinței lor. Din aceste motive, propaganda

După părerea noastră, acest grupaj de 4 pagini dedicat Bisericii Române Unite nu este nici pe departe complet. În continuare așteptăm și, pe rînd, publicăm și alte păreri, studii și contribuții. Redacția.

anticomunistă catolică depășește cercul membrilor acestei credințe și caută să se răsfrîngă la toate celelalte confesiuni. Mai ales tentative se fac în Anglia pentru cîștigarea anglicanilor, și în Răsăritul Ortodox... În România se pun mari speranțe în Biserica Unită, care trebuie să servească de punte pentru trecerea ortodoxiei la catolicism.” Concluzia notei este următoarea: „Sf. Scaun este astăzi cea mai mare forță din Europa care se opune comunismului și tuturor Guvernelor în care aceștia sînt reprezentați. Dorința unei conflagrații mondiale este considerată ca cel mai mare rău, însă o nenorocire necesară, singura capabilă să salveze omenirea”.

Cam în aceiași termeni este comentată atitudinea Papei și în nota din 17 iunie 1947. Pe cît zice nota, Papa continuă să creadă în iminența unui război între ruși și anglo-saxoni, și, deci, între comunism și capitalism, excluzînd apriori orice posibilitate de compromis cu Uniunea Sovietică. Atitudinea anticomunistă s-a concretizat – afirmăm aceeași notă – mai ales în țările cu tradiții catolice, cu foarte puternice organizații politice. Vaticanul, se spune, a devenit astfel protipendă reacțiunii internaționale.

O altă notă informativă, din 8 dec. 1947, intitulată *Cultură catolică și greco-catolică se manifestă ostil democrației*, arată că papa de la Roma a dat dispozițiuni Bisericilor catolice și greco-catolice să nu mai officieze servicii religioase pentru membrii partidelor democratice și în special a celui comunist. Nota mai arată că această dispoziție a fost primită și pusă în aplicare de Mitropolia Greco-Catolică de la Blaj, care „a dat instrucțiuni verbale tuturor preoților greco-catolici dependenți de acea mitropolie ca să evite pe cît posibil total în predicile ținute cuvintele de laudă pentru regimul democrat și Guvernul din România. Aceiași Mitropolie” – se spune în încheierea notei – „a prevăzut sancțiuni severe pentru preoții care s-ar abate de la acele dispozițiuni verbal primite”.

Mesajul de Crăciun al lui Pius al XII-lea a fost interpretat ca o aspră critică adusă factorilor politici comunisti și procomunisti din întreaga lume. „În prima parte a mesajului său, Papa” – se spune în comentariul autorului notei – „a stigmatizat minciuna erijată în sistem pentru a înșela opinia publică și pune în gardă pe catolici împotriva primejdiilor acestor procedee”.

Arhivele instituțiilor de informare ale statului confirmă o urmărire continuă a episcopilor, preoților și credincioșilor uniți, cu următoarele „teme”: atitudinea față de noua putere (martie 1945–decembrie 1948), alegerile de mitropolit (1946) și reacțiile față de măsurile restrictive adoptate împotriva BRU. Notele informative cercetate de noi acoperă perioada octombrie 1945 – decembrie 1948 și ele dovedesc interes față de toți episcopii, dar mai ales față de Alexandru Rusu, Iuliu Hossu și Ioan Suci. Primii doi au fost implicați în alegerile de mitropolit, iar Ioan Suci a fost urmărit pentru activitatea desfășurată ca administrator apostolic al Mitropoliei (1947-1948). Au fost urmăriți și Valeriu Traian Frențiu, fie cînd îndeplinea aceeași funcție de administrator apostolic (1945-1947), fie, mai apoi, la Oradea (1947-1948), Ioan Bălan și Vasile Aftenie, precum și vicarul Victor *Macovei* de la Blaj, canonicii și preoții uniți, atât cei trecuți la ortodoxie, cît și cei rămași credincioși Bisericii Unite. Notele informative formulau concluzii privitoare la atitudinea episcopilor și a Bisericii Unite în general. Din punctul de vedere al regimului, nici un episcop nu era mai breaz ca altul: „Oricare episcop ar fi ales la această alegere” – e vorba de alegerea de mitropolit – „rămîne indiferent, căci toți sînt reacționari”.

Iată acum cîteva „fișe” individuale ale episcopilor, făcute de organele de informare. Vom începe cu Alexandru Rusu, episcop de Baia Mare, ales de Sinodul electoral din 1946 mitropolit, dar neacceptat de puterea politică de la București. Notele îl prezintă ca pe unul care a „avut de la eliberare...o atitudine dușmănoasă față de regimul democratic”, trăgînd concluzia: „Episcopul Alex. Rusu nu mai poate continua activitatea în regiunea Baia Mare în aceste condiții”. Era considerat ostil guvernului prezidat de Petru Groza, partizan al P.N.Ț.-ului lui Iuliu Maniu, iar despre reședința lui se afirmă că era „principalul cuib al reacțiunii din Baia Mare”. El însuși avea rolul de aface legătura între reacțiunea din provincie și cea din capitală: „legăturile dintre aceste cercuri reacționare cu cele din Capitală o face însuși Episcopul Alexandru Rusu, care vizitează deseori capitala”. De altminteri, episcopul a fost acuzat de lucruri asemănătoare și în presă, ziarul *Brazdă Nouă* din Satu Mare (noiembrie 1946) numindu-l „agent de propagandă național-tărănistă” în care calitate a «transformat» „Catedrala greco-catolică din Baia Mare... într-un cuib naționalist-tărănesc”. Nu sînt singurele acuzații aduse episcopului Rusu, urmărit pas cu pas pînă la arestare. Notele îl arată ca pe un om de neclintit din convîngerile sale religioase. Din această cauză guvernul a anulat votul de la Blaj, nerecunoscîndu-l ca mitropolit ales. Astfel s-a ajuns la numirea episcopului locțiitor de Oradea, Ioan Suci, ca administrator apostolic al Mitropoliei Blajului, pînă la desființarea BRU.

Episcopul Ioan Suci a intrat însă în atenția organelor de informare și supraveghere înainte de a fi investit în această funcție. La jumătatea lunii octombrie 1947 el a avut și privilegiul de a i se întocmi o fișă personală. Fișa pornea de la cîteva date biografice: originar din Blaj, dintr-o familie de ardeleni; liceul la Blaj, înclinații spre știință; frați și surori – pe care-i întreține; vîrstă – 38 de ani, deși pare mai tînăr; ținută severă, foarte curajoasă, respectat de toată lumea, stăpînește și influențează auditoriul; nu e membru P.N.Ț., dar legătura lui cu

oamenii lui Maniu e evidentă, fiind „un aprig dușman al regimului democratic, prezidat de dr. Petru Groza”. Fermitatea credinței, dusă pînă la sacrificiu, reiese și din aceste note informative: „Eu înțeleg să mor pentru credința mea religioasă, dacă e cazul” – se citează în raport o frază spusă „într-o atmosferă intimă”. E ceea ce episcopul Ioan Suciul a și făcut. Raportul îl caracterizează astfel: „Modest. Călătorește în clasa a treia, pe tampoane, disprețuiește confortul. Mic de statură, uscățiv, pare un ostaș al lui Christos, asemeni figurilor lui El Greco. Are un mare talent oratoric. Prezintă problemele cele mai abstracte sub formă care sunt accesibile minților celor mai simple. Pședă un timbru plăcut, știe să fie cînd duios, cînd extrem de sever în tonalitatea sa și astfel stăpînește auditoriul, pe care reușește să-l farmece. Este foarte respectat de toată lumea”. O notă informativă din februarie 1948, în care se face o semnificativă caracterizare a rezistenței catolice, exemplifică această rezistență prin atitudinea episcopului Suciul: „Agitatorii cei mai primejdioși contra regimului sunt dintre catolici. Astfel Ioan Suciul, de la Blaj, colindă țara și-i arde la cuvîntări pe față contra democrației. Așa a făcut și la Cluj, chiar acum recent, în februarie, fiind în trecere spre Oradea”.

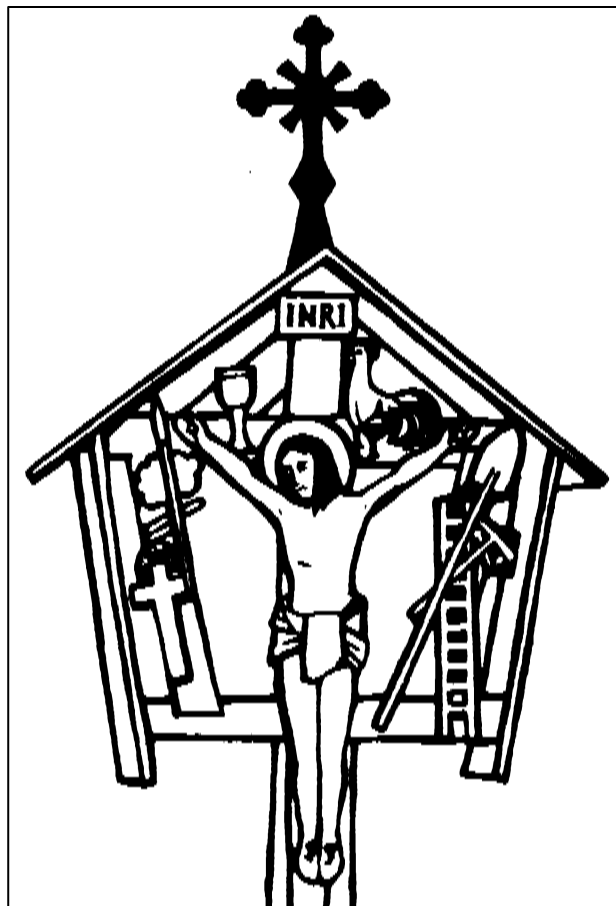
Semnificative sînt și notele trimise „din teritoriu” în lunile iulie–octombrie. La Oradea, potrivit unei note informative întocmită la „Centrul Cluj”, în 27 iulie (și care comentează Conferința episcopala de la Oradea, din zilele de 17-18 iunie, precum și acțiunile episcopului Hossu, la Cluj și București, ca urmare a celor hotărîte la Conferință), s-au purtat discuții în legătură cu „răspunsul ce urma să fie dat la apelul patriarhului pentru unirea bisericilor”, discuții asupra cărora „se păstrează cel mai mare secret, episcopul Hossu nefiind la întoarcere nici o lămurire verbală sau scrisă clerului superior. Aceștia au putut afla doar că episcopii au fost unitari în atitudinea luată și că fiecare episcop urma ca, în duminica Rusalilor, să predice credincioșilor «calea de urmat»”. Ne este cunoscut și conținutul pastorealei hotărîte la Oradea. Ea e intitulată *Clerul și credincioșii Bisericii Române Unite. Cuvînt de mărturie pentru ceasul de față*. Poartă data de 24 iulie 1948 și e semnată de Valeriu Traian Frențiu, Alexandru Rusu, Iuliu Hossu, Ioan Bălan și Ioan Suciul. A fost trimisă, în copie, de către Direcția Generală a Siguranței Statului, Serv. I, Bir. 6, la 12 august 1948, Ministerului Cultelor, Cabinetului ministrului, cu următoarele observații și propuneri: „Biserica Română Unită răspîndește printre credincioși o circulară pe cinci pagini, semnată de toți episcopii greco-catolici prin care se arată poziția acestei biserici față de propunerea de a reveni la Biserica ortodoxă. Întrucît acțiunea episcopilor uniți este de natură a agita spiritele, vă rugăm să binevoiți a dispune să se atragă atenția Bisericii Unite de a nu mai răspîndi asemenea circulare fără aprobarea Dvs. În caz contrariu, Ministerul Afacerilor Interne va fi pus în situația de a lua singur măsurile necesare”. Implicarea organelor Ministerului Afacerilor Interne în procesul de „unificare” al bisericilor românești este evidentă.

Aceeași notă menționează că episcopul Hossu, în urma conferinței de la Oradea, a fost la București „pentru a prezenta memoriu asupra problemei unirii bisericilor și pentru a cere ca: clerul să nu fie persecutat” și că s-a întors la 14 iulie „foarte mulțumit de audiența avută la primul ministru”. Nici nu e de mirare, căci Petru Groza a excelat în promisiuni neonorate.

Conferința episcopală de la Oradea a hotărît ca episcopii să continue acțiunile de apărare a credinței și Bisericii Unite. O notă informativă din 21 iunie și un raport al Siguranței din Cluj, întocmit la aceeași dată, reproduc pasaje din cuvîntarea episcopului în catedrala din Cluj, de Rusalii, și formulează aprecieri privind BRU. Ambele documente au ajuns la București la 28 iunie 1948. Cuvîntarea episcopului a fost considerată o replică la propunerea patriarhului Justinian: „Catedrala era ticsită de credincioși iar vocea ridicată astfel încît, la sfîrșitul ei, Episcopul răgușise complet”. Sînt reproduse pe larg pasaje din această cuvîntare: „Astăzi, cînd serbăm Sfintele Rusalii, ați auzit și alte știri cărora nu este permis ca să le dați crezare. Adevărul este că am fost chemați să ne unim. Dar cum? Apoi, a continuat ironic, „frățește”. Apoi da, tot frățește răspundem și noi: Noi știm, simțim și credem cu tărie că facem parte din adevărata biserică a lui Christos. Aceasta este convingerea noastră sfîntă. Este adevărat că între cele două biserici românești, dacă am vorbi în procente, am putea spune că 96% ne asemănăm. Deci în puține ne separăm. Dar tot afit de adevărat este că noi deținem tezaurul adevăratei credințe. Căci Biserica lui Christos este una singură și numai una. Sfîntul Petru a fost unul și acolo unde a fost el, acolo este și adevărata Biserică a lui Christos. De dragul nimănui nu vom deveni trădători. De dragul nimănui de pe pămînt noi nu ne vom părăsi credința maicii noastre Roma”. Raportul precizează că episcopul era înconjurat de un cerc larg de canonici, preoți și laici, remarcînd prezența canoniciilor Avram, Chertes, Pura, a preoților Alexandru Nicula, Virgil Băliban, Gheorghe Forna, Coriolan Suciul, a dr. Liviu Pop, a medicului Liviu Teliu, a dr. Petre Rebreanu, acuzați de colportarea știrilor anglo-americane. Raportul conchide: „Din cele expuse mai sus, rezultă că Biserica Greco-Catolică nu numai datorită intereselor de castă ale preoților – ci și datorită împrejurărilor specifice arătate, s-a transformat într-un puternic instrument al lagărului imperialist și al reacțiunii interne de acțiune împotriva regimului democrat popular de la noi. Această acțiune, episcopul Hossu o duce cu ajutorul camarilei, prin care domină viața Bisericii Unite din regiunea sa, ca și prin protopopii cu care vine destul de des în contact. Aceștia, la rîndul lor, duc influența episcopului asupra preoților și credincioșilor de la sate”.

De la Sibiu, la 27 august 1948, a fost trimisă o notă informativă asupra acțiunilor desfășurate de episcopul Ioan Suciul prin localitățile județului. Episcopul se afla într-o vizitație canonică și, după cum rezultă din notă, pretutindeni a fost primit de credincioși cu mare în-

sufletire, episcopul țînînd cîte 3-4 predici pe zi. În comuna Orlat, de pildă, a fost întîmpinat de însuși primarul comunei, care i-a declarat în auzul tuturor „că deși primar, el este înainte de toate fiu credincios al Bisericii Catolice pe care o va apăra și nu o va părăsi niciodată. Au fost” – continuă nota – „multe comune unde i-au ieșit în întîmpinare și ortodocșii pe care i-a binecuvîntat de asemenea”. Vizitațiile s-au desfășurat „în spiritul și sub ocrotirea Maicii Domnului”, iar episcopul a împărțit iconițe și a făcut rugăciuni, cerînd tuturor să se pună sub scutul Sfintei Fecioare „pentru vremurile care vor veni. Are succes cu predicile fiind un orator cu mult talent și vervă. Se pricepe să construiască cu multă ușurință fraze aparent nevinovate însă care, în fond, sunt cu mult subînțelese”. Din rapoarte rezultă cu evidență tăria de credință a episcopului, care le spunea tuturor că „este pregătît sufletește pentru orișice, chiar să fie arestat. A dat dispoziții protopopilor ca nici unul să nu încerce să-și părăsească credința, ci să fie o pildă vie în fața celorlalți preoți și a credincioșilor. Dacă cineva va încerca să le ia bisericile pentru vreun alt cult, să protesteze, însă să nu depună rezistență fizică, ci doar morală”. Episcopul a făcut și

Instrumentele schinguirii reprezentate pe o cruce de lingă drum din Transilvania (Jelképtár – Arhiva simbolurilor, Editura Helikon, Bp., 1990)

alte vizitații canonice în arhidieceză, deși prefectul de Blaj a încercat să-l împiedice să le mai facă, cel puțin o vreme. El i-a răspuns însă că „nu există putere lumească care să-l poată abate de la îndatorirea sa de a se îngriji de sufletul credincioșilor săi și că el nu înțelege să cedeze decît în fața forței brutale. „Atunci – continuă informatorul – prefectul a încercat să zădărnicească vizitele, risipind oamenii și confiscînd trăsurile care trebuiau să-l transporte. Cu toate acestea, el și-a îndeplinit programul de vizite.” Nota recunoaște că „pretutindeni unde merge este supravegheat de jandarmi și oamenii regimului. Este însă greu să-l surprindă asupra vreunui fapt concret, căci știe să ascundă subînțeleșul frazelor sale în texte biblice”.

Noua lege a cultelor a determinat organizarea unei noi conferințe episcopale, în zilele de 26-28 august, tot la Oradea. În primele două zile au participat episcopii români uniți, iar în ziua a treia și episcopii romano-catolici de Alba Iulia, Iași și Satu Mare. Două probleme au stat în atenția conferinței: efectul legii cultelor asupra școlilor confessionale și prevederile aceleiași legi în privința numărului de 750.000 de credincioși care „revin” unui episcop. Conferința a hotărît redactarea unor memorii și trimiterile lor lui Petru Groza, Stanciu Stoian, Vasile Luca și Ana Pauker.

La mijlocul lui septembrie 1948, în zilele de 14-16, episcopul Ioan Suciul străbate satele din vechile raioane Gherla, Bistrița și Luduș: Bădești, Visuia, Micești, Stupini, Fîntînele, Silivașul de Cîmpie, Cătina, Sîmboeni. În ultima localitate se va întîmpla și prima arestare a episcopului. Arestarea are loc la capătul unui drum triumfal. O notă informativă din 16 sept. relatează că „în ziua de 12 septembrie a.c. a fost în comunele Sînmihai și Bădești, iar în ziua de 13 sept. 1948 a fost în comuna Micești. În toate trei comunele a fost primit de către cetățenii din sat călări pe cai și un car tras de 6 boi. Cu aproximație, în fiecare comună a fost întîmpinat de cca. 500 de persoane. /.../ În ziua de 14 septembrie 1948 a sosit în comuna Visuia, întîmpinat fiind de 6 călăreți în costume naționale, un car tras de 6 boi și cca. 600 persoane”. Tot în 14 sept. „a ajuns în comuna Fîntînele unde a fost primit de cca. 600 oameni bine organizați de către învățătorul Berbecaru Iacob, au fost 12 călăreți în costume naționale, două care cu 6 boi frumos ornamentate”. În ultimul loc de închinare, la slujba religioasă oficiată în biserică din Cătina, în prezența a cca. 400 de credincioși, episcopul va spune în predică „să ne rugăm pentru conducătorii vremelnici de astăzi să nu ne ducă la mai rău”. În drumul de la Cătina la Sîmboeni, se spune în notă, „a fost ridicat de or-

ganele de securitate”. Cu cîteva zile mai înainte fusese destituit din funcția de administrator apostolic, iar știrea o primește în timpul acestui pelerinaj apostolic. O altă notă informativă - o radiotelegramă - trimisă din 14 sept. 1948 de către Direcțiunea Regională a Securității Poporului de la Sibiu Direcțiunii Generale a Securității Poporului, București, Direcțiunea I, în completarea notei din 6 septembrie, raporta: „Cu ocazia încunoștințării Mitropoliei de la Blaj de demiterea episcopului Ioan Suciul, canonicul Moldovan Ioan și Neda Dumitru au plecat în județul Turda, unde se află mitropolitul Suciul Ioan cu canonicul Dănilă Gheorghe și preotul Rusu Petru, pentru a-i aduce la cunoștință ordinul primit de la Culte și pentru a vedea măsurile luate, precum și atitudinea Consistoriului față de acest ordin. Încă nu se cunoaște atitudinea mitropolitului din Blaj și canonicii sunt hotărîți să rămînă solidari cu mitropolitul în bloc și să plece cu toții în mînăstire”.

La Blaj, în catedrală, în ziua de 2 octombrie, episcopul va vorbi despre caracterul trecător al orînduirii comuniste și despre trăinicia Bisericii Catolice și a spiritului catolic. Chiar în ziua în care credincioșii greco-catolici erau obligați să treacă la ortodoxie, episcopul a oficiat în catedrala din Cluj, alături de 10 canonici și mai mulți preoți. La sfîrșitul slujbei a ținut o predică, comentată într-o radiotelegramă a aceleiași Direcții a Securității din Sibiu: „La terminarea slujbei, fostul episcop Suciul a ținut un discurs cu caracter religios, avînd un substrat politic-național”. A făcut un istoric al BRU, a vorbit despre rosturile sale în istoria poporului român și despre prigonirile păgîne ale primilor creștini. Acele vremuri reînviau acum în România și episcopul a îndemnat credincioșii la rezistență: „Să nu vă lăsați amăgiți. Fiți tari și uniți în fața oricărei furtuni care va veni peste capul nostru. Poate va curge sînge chiar. Să nu ne înfricoșeze. Să luăm pilda martirilor noștri care au jertfit cu credința lor vîrsîndu-și sîngele pentru acest crez”. Părea stăpînit de emoții, consemnează informatorul. A emoționat, recunoaște acesta, „pînă la lacrimi” și pe cei prezenți. Era ziua Vinerii Mari pentru BRU – așa o și numește, de altfel, într-o circulară trimisă preoților la 2 oct. 1948. Așa o consideră în tregul episcopat strîns într-o nouă Conferință, de data aceasta organizată la București, în zilele de 6-9 oct. 1948. Au participat toți episcopii uniți. „Conferința a avut loc” – se consemnează în nota informativă din 9 oct. 1948 – „cînd la Arhiepiscopia Catolică, cînd la domiciliul Nunțului Papal, cînd într-o casă conspirativă, ce nu a putut fi identificată și a avut drept scop stabilirea unei atitudini comune față de încercarea autorităților de a realiza o revenire la ortodoxie”. Informatorii n-au putut afla decît că s-a strîns material în legătură cu măsurile restrictive luate împotriva clerului greco-catolic. O serie de note informative venite din Ardeal va completa lacunele celor din București. Episcopul Ioan Suciul – numit de informatori ex-episcop - a rămas, pentru întreaga BRU – ceea ce a fost. El continuă să trimită circulare de îmbărbătare preoților, tinerilor, tuturor creștinilor. Nu pierde nici un prilej. Dimpotrivă, le caută și le găsește. Întregul episcopat face la fel. Toți episcopii se sfătuesc împreună.

Adunarea de la Cluj, din 1 oct. 1948, a celor 36 de preoți ce au hotărît trecerea la ortodoxie s-a ținut în sala de gimnastică a Liceului „George Barițiu”, sub președenția protopopului Traian Belascu. Totul s-a desfășurat într-un regim de urgență, cu incursiuni în istorie și acuzații aduse Vaticanului care, „împotriva principiilor evanghelice” – după cum declara Traian Belascu – „s-a angajat în frontalul imperialismului agresiv și ațîțător la noi războaie”. Au fost repetate și alte slogane, precum „Noi azi nu mai vrem să primim comenzi de la Roma”, iar ruperea actului de unire de la 1700 „este un act de înțelepciune pe care conștiința noastră ni-l impune”. În același timp, s-au adus elogii modului în care s-a îndeplinit actul de la Cluj: „Unirea noastră de azi cu Biserica Ortodoxă Română autocefală” – declară Nicolae Gheorghiu – „este o realizare nu numai religioasă, ci și profund democratică, căci se porneste de jos în sus, de la popor și pentru popor, așa cum totul se îndeplinește în Republica Populară Română”. Cu aceeași grabă, în seara aceleiași zile, escortați de poliție, delegații au plecat la București. Duminică, 3 octombrie, la orele 9, au fost prezentați patriarhului Justinian, în sala mare a Sf. Sinod. S-au ținut primele discursuri și a fost citită Proclamația de la Cluj. Membrii delegației, împreună cu cei care au asistat la primire – patriarhul Justinian Marina, mitropolitul Nicolae Bălan, mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului, arhiepiscopul Firmilian al Craiovei, arhiepiscopul Sebastian al Sucevei și Maramureșului, episcopul Antim Nica al Dunării de Jos, vicarii patriarhiei Veniamin, Atanasie și Pavel, protopopii și preoți din capitală – s-au îndreptat apoi spre biserică Sf. Spiridon, unde mitropolitul Bălan a oficiat un Te Deum. S-a mai citit o dată Proclamația, iar pr. Gh. Vintilescu, directorul Cancelariei Sf. Sinod, a citit Actul Sinodal prin care uniții au fost primiți în rîndurile Bisericii Ortodoxe. Patriarhul anunță, tot atunci, o mare manifestație, care se va ține la Alba Iulia, pe 21 oct. 1948, spre a aniversa ziua „eliberării de vrăjmașă captivitate a Romei”. Așa se va și întîmpla. În ziua fixată, la Alba Iulia vor fi aduși, cu voia și fără voia lor, o mulțime de oameni în fața cărora s-a repetat ceremonialul de la București, cu aceiași actori. Patriarhul Justinian Marina părea astfel să-și fi împlinit visul, cu arma cu care se lăuda că o are: „Avem în mînă un cuțit foarte ascuțit și ne vom folosi de el pînă la sfîrșit: pe 21 octombrie Biserica Greco-Catolică nu va mai exista și unirea va fi fapt împlinit”.

Acest „cuțit” a fost arma frățească cu care a acționat BOR, în frăție cu partidul comunist.

ȘTIRBAN MARCEL s-a născut în 1932 la Poplaca, jud. Sibiu. Este profesor la UBB, catedra de istorie contemporană. Ultima apariție: *Din istoria Bisericii Române Unite*, Editura Muzeului Sătmărean, 2000.
ȘTIRBAN CODRUȚA MARIA s-a născut în 1967 la Cluj, este farmacistă.